УДК 81'28:001.4:631.3/.5
DOI https://doi.org/10.32447/2663-340X-2023-13.4

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АГРОТЕХНІЧНИХ ТЕРМІНІВ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ)

Ващенко Кирило Олександрович
магістр 1 року навчання
Національного університету біоресурсів і природокористування України
вул. Горіхуватський шлях, 19, Київ, Україна

Ольховська Наталія Семенівна
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної філології і перекладу
Національного університету біоресурсів і природокористування України
вул. Горіхуватський шлях, 19, Київ, Україна

У даній статті розглядається питання перекладу агротехнічних термінів та визначається поняття «термін» як спеціалізованого слова або словосполучення. Особлива увага приділяється важливості термінології в галузі агротехніки та викликам, пов'язаним з перекладом фахової термінології через її багатозначність та відмінності у процесі термінотворення між німецькою та українською мовами. У статті описуються різні перекладацькі стратегії перекладу термінів, які можуть бути використані для забезпечення точності і адекватності перекладу. Наприклад, згадуються переклад за допомогою лексичних еквівалентів, транскодування (зокрема його типи), калькування, графічне відтворення а також описовий переклад. Кожен з цих методів має свої переваги та обмеження, і вибір конкретного методу залежить від контексту та специфіки терміну. Наголошується на важливості знання термінології рідної мови, розумінні значення термінів у відповідній іноземній мові та контекстуальній взаємодії термінів. Також у статті звертається увага на класифікацію термінів, розуміння та використання, яких може бути корисними для визначення оптимального підходу до перекладу термінів. Вплив контексту і тематики тексту на переклад термінології також розглядається, оскільки правильне розуміння контексту може мати велике значення для точного перекладу термінів. В заключення, стаття підкреслює важливість правильного перекладу аграрних технічних термінів, також наявності глибоких знань у галузі агротехніки, розуміння змісту термінів у відповідній іноземній мові та володіння термінологією рідною мовою для того щоб досягти адекватного перекладу термінології. Дослідження цих аспектів сприяє поліпшенню якості перекладу агротехнічних термінів і сприяє ефективній комунікації між фахівцями з різних країн, що працюють у цій галузі. Ця стаття може стати допоміжним джерелом інформації для перекладачів і спеціалістів, які займаються перекладом агротехнічних термінів, допомагаючи їм зрозуміти виклики цього процесу та вибрати найкращі стратегії перекладу.

Ключові слова: *термін, агротехнічна термінологія, фахова термінологія, переклад, перекладацькі стратегії, транскодування, калькування, конкретизація, описовий переклад, термінологічна лакуна.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Однією з найважливіших галузей економіки, яка забезпечує життєдіяльність суспільства є сільське господарство, складовою якого є зокрема і агротехніка. Нині зростає кількість міжнародних контактів та економічних зв'язків, що супроводжуються зокрема і перекладацькою діяльністю. Тому особлива увага приділяється питанню перекладу термінології і професійних текстів в області агротехніки, відповідно важливо повністю орієнтуватись в цій сфері. Особливу ж увагу варто приділити вивченню шляхів досягнення адекватності та еквівалентності при перекладі термінів агротехнічної тематики, а також, вивчення особливостей агротехнічних термінів в перекладацькому аспекті. Зростання проблеми перекладу професійних текстів і відносну низький рівень дослідження саме агротехнічної термінології зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз різноманітних досліджень, що зосереджуються на проблемах термінології, свідчить про те, що терміни є об'єктом вивчення як фахівців з різних наукових галузей, так і лінгвістів. Дослідженнями німецької аграрної термінології в перекладацькому аспекті займались С. Амеліна та Н. Ольховська. Крім того

Н. Ольховська досліджувала фонетичні та лексико-семантичні особливості німецької аграрної термінології, а С. Амеліна – структурно-семантичні. Л. Дрозд висвітлила основні аспекти термінології в галузі сільського господарства, такі як визначення поняття «термін», класифікація аграрних термінів та моделі їх побудови.

Вивчення термінів охоплює їх відповідність використовуваному поняттю, а також спроби стандартизувати і уніфікувати терміни, а також систематизувати різні терміносистеми. Однак незначна кількість досліджень агротехнічних термінів та зростання попиту на переклад агротехнічних текстів зумовлює актуальність дослідження.

Формулювання мети і завдань статті. Мета статті полягає в вивченні особливостей перекладу німецьких термінів агротехнічної тематики українською мовою. Зважаючи на мету статті можна сформулювати такі завдання: 1) аналіз особливостей агротехнічної термінології; 2) вивчення існуючих методів перекладу агротехнічних термінів; 3) визначення ефективності різних методів перекладу та їх застосуванні в контексті агротехнічної термінології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агротехнічна термінологія є специфічною групою термінів, які використовуються в сільському господарстві та пов'язані з технологіями, методами та процесами виробництва продуктів сільського господарства, а також сільськогосподарської техніки. Агротехнічна термінологія є важливою, оскільки вона дозволяє фахівцям у сільському господарстві мовити однією спільною мовою і передавати точні і конкретні інформацію про агротехнології. Це сприяє збільшенню продуктивності та якості сільськогосподарського виробництва, а також допомагає уникнути непорозумінь та помилок в комунікації між фахівцями. Агротехнічні терміни мають свої унікальні значення, які відрізняються від загальновживаних слів у повсякденному мовленні. Вони є спеціалізованими термінами, розробленими для точного опису процесів та методів сільського господарства. Агротехнічна термінологія прагне бути точною і однозначною, щоб уникнути непорозумінь. Кожен термін має чітке визначення і використовується у відповідному контексті. З метою співпраці та обміну інформацією, ця терміносистема також використовується в міжнародному масштабі. Це дозволяє фахівцям з різних країн розуміти один одного та спільно працювати над рішенням проблем сільського господарства.

Розглядаючи питання перекладу аграрних термінів, необхідно визначити поняття «термін». Найчастіше термін – це слово, словосполучення або просто мовний знак, що репрезентує наукове поняття спеціальної, професійної галузі знань (Колесник, Предко, 2018, с. 175). Терміни можуть бути класифіковані за різними ознаками, що відображають їх характеристики. Наприклад, Л. Гофман вважає, що серед найважливіших ознак термінів є об'єктивність, логічність, прозорість та зрозумілість, які проявляються особливо на прикладах лексики та синтаксису (Hoffmann, 1984, p. 69). Вайсбергер розглядає терміни як особливі лексичні одиниці, що мають на меті досягнення ясності та систематизації понять (Weisberger, 1954, p. 213). Уле вказує на те, що терміни відрізняються відсутністю образності, демонстративності, експресивності і різноманітності, з метою забезпечення ясності і об'єктивності (Ule, 1960, p. 363).

Із аналізу лексико-граматичної характеристики агротехнічної терміносистеми можна зробити висновок що існує три структурних типи термінів: 1. Терміни-слова: непохідні, похідні, складні, абревіатури. 2. Терміни-словосполучення. 3. Слова-символи (Ольховська, 2016, с. 35).

1. Найчисленніша група в термінології – це терміни-слова. Розріняють такі типи термінів-слів:

а) Непохідні, наприклад: *der Mähdrescher – комбайн, der Traktor – трактор;*

б) Похідні, наприклад: *die Erntemaschine – жниварка;*

в) Композити, які характерні для німецької мови. Наприклад: *der Mehrscharpflug – багатокорпусний плуг, die Scheibenegge – дискова борна;*

г) Абревіатури. Вони одним із популярних шляхів розвитку структури термінів, першу чергу багатослівних і є процесом їх скорочення: *DLG (Deutsche Landwirtschafts-Gesellschaft) – Німецьке сільськогосподарське товариство, MM (die Melkmaschine) – доїльний апарат, FH (der Feldhäcksler) – польовий косар-розтрубувач.*

2. Терміни-словосполучення. Визначають наступні групи термінологічних словосполучень:

а) несталі терміносполучення, де кожний з компонентів – термін: *Erntemaschine für Mais – жниварка для кукурудзи, Mähwerk mit Aufbereiter – косарка з оброблювачем;*

б) так звані зв'язані словосполучення, в яких компоненти, взяті ізольовано, можуть бути і не термінами: *der leichte Zug – легка тяга, der schwere Zug – важка тяга.*

3. Група символо-слів – це особливий комбінований структурний тип термінологічної номінації, до складу якої поруч зі словесними знаками входять символи: *die Leistung – PS (потужність – кінська сила), der Kraftstoffverbrauch – L/h (розхід палива – літрів на годину).*

Для перекладу термінів необхідно мати глибокі знання у відповідній галузі, розуміння змісту термінів у відповідній іноземній мові та оволодіння термінологією рідною мовою. У перекладі термінології велике значення має взаємодія терміну з контекстом, що допомагає з'ясувати його значення. Процес перекладу термінів може бути поділений на два етапи: перший – визначення значення терміну в контексті, другий – переклад цього значення на рідну мову (Коваленко, 2004, с. 257).

Досягнення адекватності перекладу напряму залежить від здатності перекладача правильно визначити специфіку оригінального тексту та використати різні перекладацькі стратегії.

Основним способом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного відповідника. Еквівалент – це постійна лексична відповідність, яка точно відповідає значенню слова знань (Колесник, Предко, 2018, с. 175). Важливу роль при перекладі відіграють терміни, які мають відповідники в рідній мові. Вони служать орієнтирами в тексті, від них залежить розкриття значення інших слів. Наприклад: *die Maschine – машина, der Grubber – культиватор, der Mähdrescher – комбайн.*

Перекодування є одним із найпростіших способів перекладу терміну. Транскодування – це побуквена або пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу. Наприклад, *der Traktor – трактор.* Перекладаючи таким чином, не можна забувати про фальшивих друзів перекладача, транслітераційний спосіб перекладу яких призводить до грубих спотворень сенсу знань (Колесник, Предко, 2018, с. 175). Розрізняють чотири види транскодування:

1. Транскрибування – спосіб коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови, наприклад: *Kubota – Кубота, Deutz-Fahr – Дойц-Фар;*

2. Транслітерування – спосіб слово вихідної мови передається за літерами, наприклад: *der Diesel – дизель, Steyr – Штайр;*

3. Змішане транскодування – транскрибування з елементами транслітерування, наприклад: *CLAAS – КЛААС, Krone – Кроне;*

4. Адаптивне транскодування – спосіб коли форма слова у вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу, наприклад: *Pöttinger – Петтінгер, Horsch – Горш.*

Терміни піддаються й іншому лексичному способу перекладу – калькуванню (передачі комбінаторної будови слова, коли складові частини слова (морфеми) чи словосполучення (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу). Цей прийом використовується при перекладі складних термінів: *der Radtraktor – колісний трактор.*

Графічне відтворення запозичення без будь-яких змін оригінального написання. Здебільшого застосовується для власних імен (часто абревіатур та акронімів) (Амеліна, 2014, с. 129). Наприклад: *VDMA (Verband Deutscher Maschinen- und Anlagenbau) – Союз німецького машинобудування та устаткування, BLT (Bundesverband LandBauTechnik) – Федеральний союз сільськогосподарської техніки.*

Описовий переклад як спосіб передачі безеквівалентної лексики. Описовий переклад – це такий прийом перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли слово, словосполучення, термін або фразеологізм замінюється в мові перекладу словосполученням або більшим за кількістю компонентів словосполученням, яке адекватно передає зміст цього слова чи словосполучення (Баранова, 2023, с. 16). Метод описового перекладу широко використовується через частоту випадків, коли багато німецьких термінів у галузях, пов'язаних з виробництвом і технікою, включаючи аграрний сектор, не мають точних еквівалентів українською мовою. Наприклад: *der Maschinenring – база, де сільгосптехніка здається в оренду.*

У перекладі німецькомовних аграрних термінів також використовуються лексичні трансформації, такі як: 1) конкретизація, 2) генералізація. Конкретизацією називають процес, під час якого одиниця ширшого змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту. Під час перекладу на українську мову, перекладач замінює слово або вираз, які мають широкий спектр значень, на еквівалент, який конкретизує ці значення (Ольховська, Скокова, 2019, с. 80). Наприклад: *der leichte Schlepper – трактор малої потужності (а не просто легкий трактор).*

Генералізація – процес, протилежний конкретизації. Це лексичний прийом, під час якого слова з вужчим значенням замінюються на слова з більш широким значенням. Наприклад: *die Sämaschine – сівалка (а не машина для посіву), die Kornschneidemaschine – жатка (а не машина для зрізування зерна) (Ольховська, Скокова, 2019, с. 80).*

Завдання перекладача полягає в тому, щоб під час перекладу правильно вибрати той чи інший прийом, щоб якомога точніше передати значення будь-якого терміна. Зазначимо, що при перекладі обов'язковим є врахування і семантичних особливостей термінології, зокрема, й аграрної, до яких науковці відносять розбіжності в структурах термінів різних мов (вихідної і цільової); багатозначність термінів; лінгвістичні явища омонімії, синонімії та антонімії; вживання безеквівалентної лексики. Труднощі перекладу термінів, на думку багатьох дослідників і перекладачів практиків, зумовлені такими чинниками:

– їх неоднозначністю: *die Achse – вісь або вал, die Walze – вал або коток, der Antrieb – привід або тяга;*

– відсутністю у мові перекладу відповідників нових термінів: *Gülleausbringungstechnik – технологія виробництва та розподілу рідкого навозу, Hackgerät – пристрій для висадження саджанців під рядки культур* (для перекладу використано метод описового перекладу);

– відмінностями процесу термінотворення в іноземній та українській мовах (Амеліна, 2014, с. 128).

У німецькій мові термінологічні лексичні лакуни також набули певного поширення. Лакуна – відсутність лексичних еквівалентів у одній із мов, які вивчаються чи зіставляються (рідній чи іноземній). Лакуни пов'язані в основному з позначенням національних, історико-культурних реалій, «культурних предметів» (Бацевич, 2007, с. 205). Це, зокрема, такі лексичні одиниці, які можна вважати термінологічними лакунами: *der Melkroboter – автоматична система доїння, Pfluglos-Technologie – технологія безплугового обробітку ґрунту* (в українській мові можна використовувати описовий переклад або поєднання слів, наприклад: *технологія обробітку ґрунту без використання плуга*).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що переклад агротехнічних термінів є складним завданням через специфіку термінів, їхню роль у передачі фахової інформації та відмінності між мовами. При перекладі термінів використовуються різні способи та прийоми, такі як переклад за допомогою лексичних відповідників, транскодування, калькування, конкретизація та описовий переклад. Лексичні одиниці, які не мають точних еквівалентів, можуть бути описані за допомогою більш довгих словосполучень, що передають їх значення. Також варто зазначити, що існують лакуни у термінологічних лексичних одиницях, які можуть ускладнювати переклад. З розвитком агротехнічного сектору подальші дослідження можуть бути пов'язані з дослідженням факторів впливу на розвиток німецькомовної субмови агро-транспортних технологій, вивченням номінативного інвентаря, граматичних, прагматичних, когнітивних характеристик субмови агро-транспортних технологій в перекладацькому аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амеліна С. М. Структурно-семантичні особливості термінів аграрної галузі: перекладацький аспект. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.* 2014. № 206. С. 128–129.

2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.

3. Колесник М. Ю., Предко О. С. Особливості перекладу німецьких аграрних термінів українською мовою. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.* 2018. № 292. С. 175.

4. Ольховська Н. С. Аспектний переклад аграрної літератури : навч. посіб. Київ, 2016. 524 с.

5. Ольховська Н. С., Скокова М. С. Фонетичні та лексико-семантичні особливості німецькомовної аграрної термінології: перекладацький аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* 2019. № 7(75). С. 80.

6. Спецрозділи перекладу зі змістовим модулем: переклад ділового мовлення : конспект лекцій для студ. спец. 035 «Філологія» денної форми навчання / С. В. Баранова. Суми : Сумський державний університет, 2023. 16 с.

7. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung. 2. überarbeitete Auflage. Berlin : AkademieVerlag, 1984. 431 S.

8. Ule C. H. Die Sprache in der Verwaltung. MS. 1960. (12). 427 S.

9. Weisberger L. Von den Kräften der deutschen Sprache. Düsseldorf, 1954. 322 S.

REFERENCES

1. Amelina, S. M. (2014). Strukturno-semantychni osoblyvosti terminiv ahrarnoi haluzi: perekladatskyi aspekt. [Structural and Semantic Features of Agricultural Terminology: Translation Aspect]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy.* (206) 128–129. [in Ukrainian]

2. Baranova, S. V. (2023). Spetsrozdily perekladu zi zmistovym modulem: pereklad dilovoho movlennia: konspekt lektsii dlia stud. spets. 035 "Filolohiia" dennoi formy navchannia. [Discourse: Lecture Notes for Students of the Specialty 035 "Philology" (Daytime Study)]. Sumy : Sumskyi derzhavnyi universytet. [in Ukrainian]

3. Batsevych, F. S. (2007). Slovnyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii. Dovira. [Dictionary of Intercultural Communication Terms]. Kyiv : Dovira. [in Ukrainian]

4. Hoffmann, L. (1984). Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung. 2. überarbeitete Auflage. Berlin: AkademieVerlag. [In German]

5. Kolesnyk, M. Yu., & Predko, O. S. (2018). Osoblyvosti perekladu nimetskykh ahrarnykh terminiv ukrainskoiu movoiu. [Specifics of Translating German Agricultural Terms into Ukrainian]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy.* (292), 175. [in Ukrainian]

6. Olkhovska, N. S. (2016). Aspektnyi pereklad ahrarnoi literatury. [Aspectual Translation of Agricultural Literature]. [in Ukrainian]

7. Olkhovska, N. S., & Skokova, M. S. (2019). Fonetychni ta leksyko-semantychni osoblyvosti nimetskomovnoi ahrarnoi terminolohii: Perekladatskyi aspekt. [Phonetic and Lexico-Semantic Peculiarities of German Agricultural Terminology: Translation Aspect]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. (7(75)), 80. [in Ukrainian]

8. Ule, C. H. (1960). Die Sprache in der Verwaltung. MS. (12). 427 S. [In German]

9. Weisberger, L. (1954). Von den Kräften der deutschen Sprache. Düsseldorf. 322 S. [in German]

SPECIFIC FEATURES OF TRANSLATING AGRITECHNICAL TERMS (BASED ON UKRAINIAN AND GERMAN LANGUAGES)

Vashchenko Kyrylo Oleksandrovych
First-year master's student
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
19, Horykhuvatskyi Shliakh str., Kyiv, Ukraine

Olkhovska Nataliia Semenivna
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Philology and Translation
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
19, Horykhuvatskyi Shliakh str., Kyiv, Ukraine

In this article, the issue of translating agrotechnical terms is discussed, and the concept of «terminology» as a specialized word or word combination is defined. Special attention is given to the importance of terminology in the field of agrotechnics and the challenges associated with translating specialized terminology due to its ambiguity and differences in the process of terminology formation between German and Ukrainian languages. The article describes various translation strategies for terms that can be used to ensure accuracy and adequacy of translation. For example, translation using lexical equivalents, transcoding (including its types), calque, graphic representation, and descriptive translation are mentioned. Each of these methods has its advantages and limitations, and the choice of a specific method depends on the context and specificity of the term. Emphasis is placed on the importance of knowledge of native language terminology, understanding the meanings of terms in the corresponding foreign language, and contextual interaction of terms. The article also addresses the classification of terms, understanding and usage of which can be helpful in determining the optimal approach to term translation. The impact of context and thematic content on term translation is also considered, as proper understanding of context can be crucial for accurate term translation. In conclusion, the article emphasizes the importance of accurate translation of agricultural technical terms, as well as the presence of deep knowledge in the field of agrotechnics, understanding the content of terms in the corresponding foreign language, and mastery of native language terminology in order to achieve adequate translation of terminology. Researching these aspects contributes to improving the quality of translation of agrotechnical terms and facilitates effective communication among experts from different countries working in this field. This article can serve as a supplementary source of information for translators and specialists involved in the translation of agrotechnical terms, helping them understand the challenges of this process and choose the best translation strategies.

Keywords: *term, agrotechnical terminology, specialized terminology, translation, translation strategies, transcoding, calquing, specification, descriptive translation, terminological gap.*